

Tokumbetova Mehribonu Shavkat qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

To'rtko'l fakulteti ingliz tili o'qituvchisi

tokumbetovatsue@gmail.com

OLIV TA'LIMDA TANQIDIY FIKRLASHNING AHAMIYATI

Annotatsiya. Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning rivojlanishi, talabalar va jamiyat uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Tanqidiy fikrlash, talabalarning bilimlarni faqat qabul qilib olishlari emas, balki ularni tahlil qilish, baholash va o'z fikrlarini mustaqil ravishda ishlab chiqish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu ko'nikma, shuningdek, ijtimoiy va professional hayotda muvaffaqiyatga erishishda, muammolarni hal qilishda, innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqishda va yangi g'oyalarni yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqola, oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning ahamiyati va foydalari haqida keng qamrovli tahlilni taqdim etadi. Maqolada tanqidiy fikrlashning akademik muvaffaqiyat, shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy mas'uliyat kabi asosiy sohalarga ta'siri va uning oliy ta'lim tizimida o'rni ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Tanqidiy fikrlash, oliy ta'lim, akademik muvaffaqiyat, shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy mas'uliyat, muammolarni hal qilish, kreativlik, mustaqil fikrlash, innovatsiya, ta'lim metodologiyasi.

Аннотация: развитие критического мышления в высшем образовании, имеющее большое значение для учащихся и общества, повышает эффективность образовательного процесса. Критическое мышление развивает способность учащихся не только воспринимать знания, но и анализировать их, оценивать и самостоятельно разрабатывать свои мысли. Этот навык также играет важную роль в достижении успеха в социальной и профессиональной жизни, решении проблем, разработке инновационных подходов и генерации новых идей. В этой статье представлен исчерпывающий анализ важности и преимуществ критического мышления в высшем образовании. В статье рассматривается влияние критического мышления на такие ключевые области, как академическая успеваемость, личное развитие и социальная ответственность, а также его роль в системе высшего образования.

Ключевые слова: критическое мышление, высшее образование, академические успехи, личностное развитие, социальная ответственность, решение проблем, креативность, независимое мышление, инновации, методология обучения.

Annotation: The development of critical thinking in Higher Education, which is of great importance to students and society, increases the effectiveness of the educational process. Critical thinking develops the ability of students to analyze, evaluate and independently develop their own thoughts, and not just the acceptance of knowledge. This skill also plays an important role in achieving success in social and professional life, solving problems, developing innovative approaches and creating new ideas. This article provides a comprehensive analysis of the importance and benefits of critical thinking in higher education. The article examines the impact of critical thinking on key areas such as academic success, personal development, and Social Responsibility, and its role in the higher education system.

Keywords: critical thinking, Higher Education, Academic Success, personal development, social responsibility, problem solving, creativity, independent thinking, innovation, educational methodology.

Kirish. Tanqidiy fikrlash – bu faqatgina bilimlarni qabul qilish emas, balki ularga baho berish, tahlil qilish va o'z qarorlarini mustaqil ravishda qabul qilish jarayonidir. Oliy ta'limda bu

ko'nikma nafaqat talabalar uchun, balki jamiyatning taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, talabalarning faqatgina ma'lum bir bilimni olishini emas, balki ularni chuqurroq tahlil qilish va o'z g'oyalarini yaratishda samarali ishlatishlarini ta'minlaydi. Bugungi ta'lim tizimida talabalar o'z bilimlarini faqatgina passiv ravishda qabul qilish bilan cheklanib qolmasdan, balki o'z fikrlarini ishlab chiqish, munozara qilish, tanqidiy tahlil qilish kabi ko'nikmalarni ham o'rganishlari kerak.

Adabiyotlar tahlili. Tanqidiy fikrlash, talabalar uchun muhim intellektual ko'nikma bo'lib, ular uchun yangi bilimlarni o'zlashtirishda, qarorlar qabul qilishda va o'z fikrlarini baholashda yordam beradi. Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning rivojlanishi nafaqat akademik muvaffaqiyatni ta'minlaydi, balki talabalarni jamiyatda faol ishtirok etishga, ijtimoiy mas'uliyatni tushunishga va global masalalarga ta'sir qilishga tayyorlaydi. Tanqidiy fikrlashning ahamiyati bugungi kunda yanada ortmoqda, chunki dunyo miqyosida ilmiy yangiliklar, innovatsiyalar va yangi texnologiyalar rivojlanmoqda. Talabalar, bu jarayonlarga muvaffaqiyatli moslashish va yangi muammolarga yechim topish uchun tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ega bo'lishlari zarur. Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning asosiy maqsadi – talabalarga nafaqat o'rgatish, balki ularning fikrlash jarayonlarini mustaqil, tahliliy va mantiqiy tarzda boshqarishdir [1]. Talabalar, tanqidiy fikrlashni o'rganish orqali, o'zlariga berilgan ma'lumotlarni faqat qabul qilish bilan cheklanmay, balki ularni kengroq nuqtai nazardan tahlil qilish, baholash va yangi g'oyalar yaratish orqali o'z bilimlarini chuqurlashtiradilar. Shu bilan birga, tanqidiy fikrlashning asosiy vazifalaridan biri – talabalarning o'z fikrlarini o'rganish va ularga ishonch hosil qilish, o'z xulosalarini asoslash va shu asosda qarorlar qabul qilishni o'rgatishdir.

Tahlil va natijalar. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, talabalar uchun ko'plab foydalar keltiradi. Birinchidan, bu ko'nikma talabalarning o'z bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. Talabalar bilimlarni o'zlashtirishda passiv ravishda qatnashish o'rniga, ularni chuqurroq o'rganib chiqadilar va ularning tahlilini amalga oshiradilar. Ikkinchidan, tanqidiy fikrlashning rivojlanishi talabalar uchun yanada kengroq va chuqurroq qarashlarni shakllantiradi, ular turli fikrlarni va g'oyalarni taqqoslash, tahlil qilish va ular orasida eng ma'qul bo'lganini tanlashni o'rganadilar. Uchinchidan, tanqidiy fikrlash, talabalarning o'z fikrlarini ifodalashda va muloqotda samarali ishtirok etishlarida muhim rol o'ynaydi. Bu ko'nikma talabalar o'z fikrlarini qat'iy asoslash, konstruktiv ravishda bahslashish va qarorlar qabul qilishda yordam beradi [2]. Bundan tashqari, oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning rivojlanishi jamiyatda faol ishtirok etishga va ijtimoiy mas'uliyatni tushunishga yordam beradi. Talabalar, tanqidiy fikrlashni o'rganish orqali, o'zlarining jamiyatdagi roli va mas'uliyatlarini anglaydilar va ijtimoiy masalalarni baholashda yanada ongli va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga o'rganadilar. Tanqidiy fikrlashning ijtimoiy va akademik foydalari o'zaro bog'liqdir: bu ko'nikma talabalarning fikrlash qobiliyatlarini kuchaytirib, ularni mustaqil qarorlar qabul qilishga va jamiyatda ijtimoiy o'zgarishlar yaratishga tayyorlaydi. Oliy ta'lim muassasalarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni tashkil etishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va metodlar muhim rol o'ynaydi. Bu yondashuvlar talabalarning faol ishtirokini ta'minlash, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini amaliyotda qo'llashga imkon yaratadi. Pedagoglar va ta'lim muassasalari, talabalarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda o'zgaruvchan yondashuvlar va innovatsion metodlarni joriy qilishlari lozim [3]. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish, ta'lim dasturlariga tanqidiy fikrlashni kiritish va talabalarni muammolarni hal qilishda faol ishtirok etishga undash katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda texnologiyalarning roli ortib bormoqda. Texnologiyalar yordamida talabalar, masalan, onlayn forumlar, muhokamalar va interaktiv mashg'ulotlar orqali o'z fikrlarini ifodalash va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shu tariqa, texnologik vositalar tanqidiy fikrlashni qo'llab-quvvatlashda katta yordam beradi va bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi.

Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning ahamiyati va foydalari yuqori baholangan bo'lib, bu ko'nikmalar talabalar uchun nafaqat ilmiy muvaffaqiyatni, balki ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishni ham ta'minlashga yordam beradi. Tanqidiy fikrlash talabalarga bilimlarni faqatgina yodlash yoki

qabul qilish emas, balki ularni chuqur tahlil qilish, savollarni berish, turli nuqtai nazarlarni hisobga olish va mustaqil qarorlar qabul qilish imkoniyatini beradi. Bu jarayon o'z navbatida ularning fikrlash qobiliyatlarini, mantiqiy tahlil qilish va muammolarni samarali hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tanqidiy fikrlashning o'zi faqatgina aqliy qobiliyatni oshirish emas, balki talabalarning turli masalalarga yondashuvi, bilimlarni sinchkovlik bilan o'rganishlari va ilg'or g'oyalarni shakllantirishlari uchun zarur bo'lgan metodologik ko'nikmalardir. Tanqidiy fikrlash, nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy ravishda ham talabalarning bilimlarini kengaytiradi. Ular ko'plab akademik va kasbiy muammolarni hal qilishda yangicha yondashuvlar bilan ishlay olishadi, bu esa ularning o'zaro aloqalarini mustahkamlaydi va ularga yangi g'oyalarni yaratish imkonini beradi. Tanqidiy fikrlashning rivojlanishi, shuningdek, shaxsiy qarorlar qabul qilishda, jamiyatda faol ishtirok etishda va turli madaniyatlar bilan muloqotda bo'lishda ham zaruriy omil hisoblanadi [4]. Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning rivojlanishi talabalar uchun akademik muvaffaqiyatni ta'minlashning asosiy shartidir. Talabalar faqatgina mavjud bilimni o'zlashtirib qolmaydi, balki ularga asoslangan holda yangi ma'lumotlarni qayta ishlash va amalda qo'llash imkoniyatini yaratadilar. Shu bilan birga, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda talabalarga bilimlarni baholash, qarorlar qabul qilishda etika va mas'uliyatni hisobga olishda yordam beradigan pedagogik metodlarni ishlab chiqish zarurdir. Oliy ta'lim muassasalarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali pedagogik yondashuvlari, talabalarga ilmiy tadqiqotlar olib borish, yangi g'oyalarni taklif qilish va murakkab ijtimoiy muammolarga yechimlar izlashda yordam beradi [5]. Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodlar va strategiyalar talabalarni nafaqat ilmiy ishlarda, balki ijtimoiy va siyosiy jarayonlarda ham faol ishtirok etishga tayyorlaydi. Tanqidiy fikrlash, talabalarga mavjud bilimlarni sinchkovlik bilan tahlil qilish, ularni boshqalar bilan baham ko'rish va konstruktiv muloqot o'rnatishda yordam beradi. Shuningdek, bu ko'nikmalar ularga o'z fikrlarini yanada aniqroq va asosli ravishda ifodalashga imkon yaratadi [6]. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, talabalarning muammolarni hal qilishda yondashuvlarini kengaytiradi va o'zgaruvchan jamiyatda ularga muvaffaqiyatli moslashish imkonini beradi.

Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning rivojlanishi ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmasiga olishni talab etadi. Talabalar, tanqidiy fikrlash yordamida jamiyatdagi muammolarni hal qilishda ijtimoiy mas'uliyatni his qilishadi. Ular o'z qarorlarini faqat o'z manfaatlariga asoslamasdan, balki jamiyatning umumiy manfaatlarini ham hisobga olishadi. Tanqidiy fikrlash, shuningdek, talabalarga jamiyatdagi ijtimoiy va siyosiy jarayonlarga ongli ravishda yondashish imkoniyatini yaratadi.

Bundan tashqari, tanqidiy fikrlashning rivojlanishi, talabalarni turli xil muammolarni hal qilishda kreativ yondashuvlar bilan ishlashga undaydi. Ular nafaqat ilmiy va akademik sohalarida, balki kundalik hayotda ham murakkab vaziyatlarga tahliliy yondashuvni qo'llashadi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatdagi turli tizimlar, shuningdek, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy muammolarni hal qilishda yangicha va samarali yondashuvlar yaratadi [7].

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga oid pedagogik strategiyalar oliy ta'lim muassasalarining yuksak maqsadlaridan biri bo'lib, bu jarayon o'zaro hamkorlikda amalga oshirilishi kerak. O'qituvchilar, talabalarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, ular darslarda faol ishtirok etishni ta'minlash, innovatsion metodlarni joriy etish va yangi yondashuvlarni ishlab chiqishda yordam berishlari kerak. Oliy ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, talabalarning mustaqil fikr yuritish, o'zgaruvchan dunyoqarashni shakllantirish va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, tanqidiy fikrlashning rivojlanishi, talabalarga yangi bilimlarni mustahkamlash, ijodkorlikni oshirish va murakkab masalalarni samarali hal qilishda yordam beradi. Bu jarayon, ular o'z bilimlarini kengaytirish, yangi g'oyalarni yaratish va bilimlarni amalda qo'llashda ishtirok etishni ta'minlaydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish orqali, oliy ta'lim tizimi talabalarning nafaqat akademik muvaffaqiyatlarini, balki ijtimoiy va shaxsiy hayotini ham yuksaltiradi.

Xulosa. Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning ahamiyati va foydalari doimiy ravishda rivojlanib boradi. Shu sababli, ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan yangi pedagogik strategiyalar va metodlarni ishlab chiqish zarur. Bu jarayon talabalarning o'zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatli va samarali yashashlarini ta'minlaydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish oliy ta'limda ham o'quv jarayonini, ham ijtimoiy mas'uliyatni oshirishda alohida rol o'ynaydi. Oliy ta'limda tanqidiy fikrlashning rivojlantirilishi, kelajakda jamiyatda yuqori darajadagi mutaxassislar va fuqarolarni tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ennis, R. H. (2011). Critical thinking: Reflection and perspective Part I. Inquiry: Critical Thinking Across the Disciplines, 26(1), 4-18.
2. Elder, L., & Paul, R. (2020). The Thinker's Guide to the Art of Socratic Questioning. Foundation for Critical Thinking.
3. Halpern, D. F. (2014). Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Psychology Press.
4. Paul, R., & Elder, L. (2014). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Pearson Education
5. Brookfield, S. D. (2012). Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions. Jossey-Bass.
6. Facione, P. A. (2015). Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. The Delphi Report. [4]: Halpern, D. F. (2014). Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Routledge
7. Ennis, R. H. (2011). Critical Thinking: A Streamlined Conception. In J. A. Sullivan (Ed.), The Handbook of Critical Thinking. Wiley-Blackwell.
8. Lipman, M. (2003). Thinking in Education. Cambridge University Press.